

Implementeren door co-creëren

Co-creatie met de doelgroep in de zorg is relatief nieuw. Binnen beroepsopleidingen wordt er dan ook nog maar weinig aandacht aan besteed. Hogeschool Leiden en Hanze Hogeschool Groningen zijn in 2015 het project KennisNetwerk Ouderen en Preventie (KNOP) gestart om te experimenteren met co-creatie binnen de opleiding Fysiotherapie, vormgegeven in studentenprojecten. Dit artikel beschrijft hun ervaringen.

Arlette Hesselink
Leontien van Wely
Linda Eijkelhof
Marloes Lap
Saskia Verkleij
Petra Siemonsma
John Verhoef

Hesselink, Van Wely, Eijkelhof, Verkleij, Siemonsma en Verhoef zijn als (docent)onderzoekers en lectoren verbonden aan het lectoraat Eigen Regie van Hogeschool Leiden. Lap is als (docent)onderzoeker verbonden aan het lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing van de Hanze Hogeschool Groningen. Reacties op dit artikel naar: hesselink.a@hsliden.nl

Een korte video-impressie van de workshop co-creatie is te vinden via de link: magisto.com/album/video/Ozk4RUC-HGEQ5LCIEDmEwCxt3

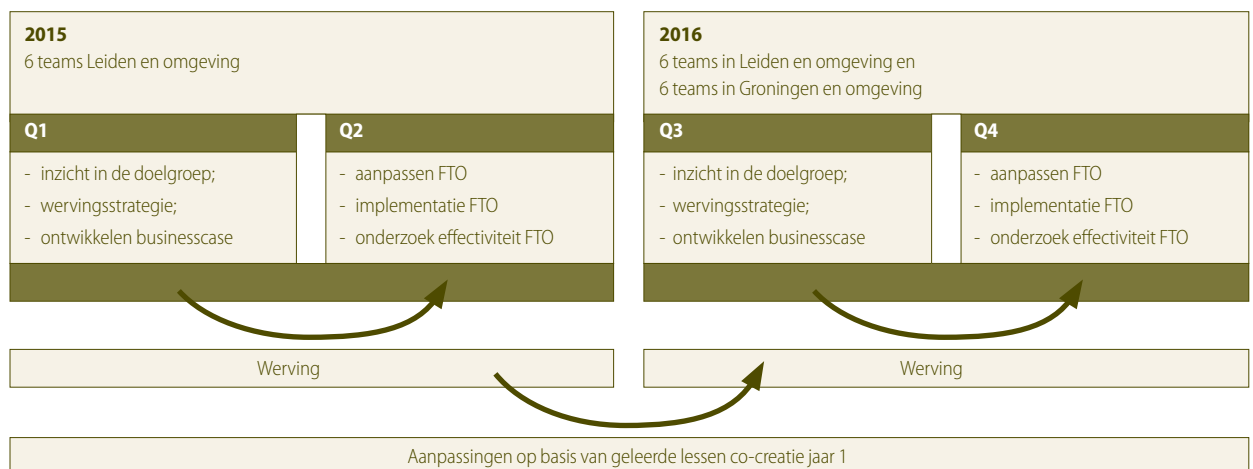
Zowel de zorg als de publieke sector is aan sterke veranderingen onderhevig met als gevolg een toenemende behoefte aan innovatie en nieuwe toepassingen van participatie (Van Vliet 2016). Om je als professional staande te houden in een snel veranderende wereld is het belangrijk dat er in de beroepsopleidingen ook aandacht is voor probleemoplossend denken, creativiteit en kennis over hoe nieuwe oplossingen te creëren samen met de doelgroep (Kaljouw 2017). Zo gaat de implementatie van (evidence of context based practice) interventies in de zorg niet vanzelf. Naast afstemming van de interventie op de praktijk en de direct betrokken professionals is ook afstemming op de wensen, behoeften en mogelijkheden van de potentiële deelnemers nodig. Door zo vroeg mogelijk in het implementatieproces samen te werken met deze doelgroep wordt de kans op een succesvolle implementatie vergroot (Van der Laan 2017).

Co-creatie

Co-creatie is het samen creëren, antwoorden zoeken op (complexe) vragen en het ontwikkelen en implementeren van

(nieuwe) producten, processen en diensten. Door afgevaardigden uit de doelgroep vanuit hun eigen (real life) expertise te betrekken wordt de kans vergroot dat de uitkomsten van co-creatie aansluiten bij de behoefte van de doelgroep (Van der Laan 2017, Sleswijk Visser 2005). Co-creatie met de eindgebruiker kan gezien worden als methodiek; de doelgroep wordt ingezet op het moment dat de onderzoekers dat nuttig achten. Waardevoller is het echter wanneer co-creatie wordt benaderd als mindset: vanaf de start van een project wordt samengewerkt met de doelgroep(en) (Cook 2017, Sanders 2013). Dit laatste gebeurt op de hoogste niveaus van de participatieladder, namelijk co-producen en (mee)beslissen (Arnstein 1967). Het is tot nu toe onduidelijk tot welk niveau (welke trede op de participatieladder) co-creatie kan plaatsvinden in een onderwijssetting.

Het KNOP-project (KennisNetwerk Ouderen en Preventie) van Hogeschool Leiden en Hanze Hogeschool Groningen had als doel inzicht te krijgen in hoe in teamverband samen met studenten en docenten fysiotherapie en het eerstelijns werkveld in

Figuur 1. Structuur van het KNOP-project

co-creatie met potentiële deelnemers (ouderen verenigd in KNOP-teams) een implementatieproject uitgevoerd kan worden van een bestaand preventief beweegprogramma. Daartoe kregen derde en vierdejaars bachelorstudenten fysiotherapie de opdracht om in co-creatie met fysio-/oefentherapeuten en de doelgroep het bestaande evidence based beweegprogramma 'Functioneel trainen voor ouderen' (FTO) op maat in de wijk te implementeren en te evalueren. Het programma is gericht op het trainen van dagelijks voorkomende vaardigheden om de lichamelijke activiteit en zelfredzaamheid van ouderen te vergroten. Ondanks dat FTO bewezen effectief is, stagneert de implementatie van het programma (Vreede 2007; Fleuren 2012). De redenen daarvoor zijn dat FTO meer op maat voor de praktijk en doelgroep moet worden aangeboden en dat het programma niet wordt vergoed door de verzekering.

KNOP

In figuur 1 is de opbouw van KNOP per semester weergegeven. Het eerste semester stond in het teken van het verkrijgen van inzicht in de doelgroep, het ontwikkelen van wervingsstrategieën en opstellen van een positieve businesscase. Het tweede semester bestond uit het aanpassen van het FTO, de implementatie van het FTO en het onderzoeken op effectiviteit van het op maat gemaakte FTO.

Het onderzoek werd uitgevoerd door KNOP-teams. Een team bestond uit twee therapeuten van twee verschillende praktijken, één tot drie ouderen, vier studenten en één docent (regio Leiden) of één of twee therapeuten uit één praktijk, twee of drie oudere, één of twee studenten en één docent (regio Groningen). In het project hebben binnen negentien verschillende KNOP-teams 111 studenten, dertig ouderen uit de wijk, therapeuten uit 27 verschillende fysio-/oefentherapie praktijken en tien docenten samengewerkt. In verschillende artikelen worden de wervingsstrategieën en de effectiviteit van KNOP beschreven (Eijkelhof 2017, Verkleij artikel in voorbereiding).

In totaal hebben 148 thuiswonende ouderen van 65 jaar of ouder met beginnende problemen bij het algemeen dagelijkse leven aan FTO deelgenomen.

Resultaten

De effectstudie laat een positieve trend zien op het dagelijks functioneren en participatie in situaties waarin bewegen een rol speelt. Een belangrijke opbrengst van co-creatie is dat therapeuten meer inzicht hebben gekregen in de behoeften van de doelgroep en hoe ze FTO op de korte en langere termijn effectief kunnen implementeren. Veertien van de 27 deelnemende praktijken bieden FTO een jaar na afloop van KNOP nog steeds aan. Om inzicht te krijgen hoe co-creatie is vormgegeven en welk niveau van co-creatie van co-creatie is bereikt, zijn de eindverslagen van de studenten bestudeerd. Deze verslagen bevatten naast een verslag in artikelvorm, een co-creatieverslag, notulen van KNOP-teambijeenkomsten en getranscribeerde interviews die de studenten hebben afgenomen bij de therapeuten. Aanvullende informatie is verkregen via de ervaringen van de begeleidende docenten/co-auteurs van dit artikel.

Co-creatie lukte niet in één keer. Na het eerste jaar bleek co-creatie niet altijd goed van de grond te komen. Effectief en efficiënt co-creëren blijkt nieuwe kennis en vaardigheden van studenten, beroepspraktijk en docenten te vragen. Op basis van de geleerde lessen uit het eerste KNOP-jaar zijn in het tweede jaar aanpassingen doorgevoerd. Zo is in co-creatie met studenten en docenten een handleiding co-creatie ontwikkeld (Sman 2016). Zowel de basiskennis die door de ontwikkeling van de handleiding bij de docenten werd gecreëerd, de handleiding zelf, het organiseren van bijeenkomsten voor ouderen uit de KNOP-teams en de introductie van een co-creatie werkvormen tijdens de kick off, hebben er in het tweede KNOP-jaar voor gezorgd dat co-creatie tot op het hoogste niveau 'meebeslissen' heeft plaatsgevonden.

	Naam FTO		Inzicht in de doelgroep ¹				Werving ¹				Implementatie ^{1,2}		Businesscase ¹		Evaluatie FTO ^{2,3}		Praktijkbijdrage ³	
			Werkwijze		Ontwikkelen enquête/ test		Strategie		Materialen						Ontwikkelen vragenlijsten	Interpreteren resultaten	Sem. 1	Sem. 2
(Mee)beslissen	2	5	1	1		1	1		1				1					
Co-produceren		1		1	2	1	2	2	1			4		2			4	
Adviseren			4	1	3		3	2	4	1	3	2		4	4	1	3	
Raadplegen			1	3	1	2		2	1	2	1		2				2	1
Informereren	4	1		1		3				3	2	1	4	3	5		1	1

1= eerste semester; 2= tweede semester; 3= alleen in Leiden

Tabel 1. Onderdelen tweede KNOP-jaar gekoppeld aan participatieladder (13 KNOP-teams; grijs gearceerd is Groningen)

In tabel 1 wordt per KNOP-team uit het tweede jaar en per onderdeel van KNOP aangegeven welk niveau van co-creatie op de participatieladder zij hebben bereikt met de doelgroep. Er is een grote diversiteit in behaalde niveaus van co-creatie. Opvallend is dat in Groningen vaker een hoger niveau is gehaald. Mogelijk heeft dat te maken met het feit dat de KNOP-teams in Leiden bestonden uit twee fysiotherapiepraktijken en dat er in een team meer studenten dan ouderen zaten. Ook de grootte van de opdracht speelt een rol. Studenten in Leiden moesten ook een product afgestemd op de praktijk opleveren. Dit is vaker in co-creatie gedaan waardoor er minder co-creatie plaatsvond op andere thema's. Als voorbeeld heeft een KNOP-team in co-creatie besloten een zelftest te ontwikkelen en deze ook samen vormgegeven. Verder is het uitvoeren van een effectevaluatie in co-creatie minder goed gelukt. De bijeenkomsten bestonden vaak uit het reageren op producten, zoals een vragenlijst en meetinstrumenten, in plaats van samen iets creëren. Dit werd mogelijk veroorzaakt door een te strakke planning en het ontbreken van specifieke vaardigheden om samen met de doelgroep wetenschappelijk onderzoek te doen (Boote 2016).

Geleerde lessen

Voor co-creatie en innovatie is creativiteit nodig. Om deze reden hebben we de geleerde lessen gekoppeld aan het model van creativiteit, de P's van Rhodes: Press, People, Proces en Product (Rhodes 1961).

Press: De sociale druk uit de omgeving. Belangrijk is om de juiste aandacht te hebben voor de sfeer, onderlinge relaties, proces en productverwachtingen en een heldere taakverdeling.

Kansen voor het optimaliseren van press liggen op het gebruikmaken van de ruimte, mensen actief laten bewegen en het inzetten van energizers om in de creatieve co-creatie sfeer te komen (www.101werkvormen.nl/tag/energier/).

People: Mensen die, eventueel door extra training, in staat zijn samen op een nieuwe manier naar situaties te kijken. Co-creatie lijkt succesvol wanneer er voldoende kennis en vaardigheden aanwezig zijn bij de gespreksdeelnemers. Belangrijke is deelnemers goed te betrekken in het KNOP-team. Ook moeten alle ervaringsdeskundigen die deelnemen aan de co-creatie vertegenwoordigers zijn van de doelgroepen. Vaker waren ouderen binnen de teams fitter en gezonder dan de potentiële klanten voor FTO. Om deelnemers optimaal te laten samenwerken is het belangrijk hen op hun eigen niveau aan te spreken en op de hoogte te houden van het proces en de (tussen)producten. Ook is een evenwichtige verhouding studenten en andere teamleden belangrijk en is het een aanbeveling om meerdere ouderen in een team te hebben. Een ander aspect is het goed inspelen op de verschillende belangen. Zo zijn voor ouderen bijvoorbeeld elementen als aantrekkelijk, betaalbaar en haalbaar belangrijk, voor therapeuten effectiviteit en een positieve businesscase en voor studenten een goed afstudeeronderzoek en hoog cijfer.

Proces: Het proces biedt structuur de grillige kanten van co-creatie en creativiteit. Belangrijk is dat studenten moeten zorgen voor een goede voorbereiding en facilitatie van het proces. Dat betekent onder andere een heldere agenda, (van te voren) vastgestelde thema's, taakverdeling van deelnemers, goede voorbereiding, communicatie en heldere uitleg zowel over het hele traject als tijdens elk van de bijeenkomsten.

Product: De uitkomsten van een co-creatie proces. Om co-creatie effectief in te zetten is het opstellen van heldere vragenstellingen relevant. Daarbij hoeven niet alle vragen via co-creatie beantwoord te worden. Belangrijk is om samen vast te stellen waarop co-creatie gaat plaatsvinden en waar niet. Verder is het belangrijk om van tevoren helderheid te hebben over de verwachtingen. Het eindproduct van co-creatie heeft niet van tevoren vaststaande uitkomsten.

Referenties

- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. In: Journal of the American Institute of Planners, Vol. 35. No. 4, July 1969, pp. 216-224.
- Cook, T., Boote, J., Buckley, N., Vougioukalou, S., Wright, M. (2017). Accessing participatory research impact and legacy: developing the evidence base for participatory approaches in health research. Educational Action Research Volume 25, 2017 - Issue 4.
- Eijkelhof, B., Siemonsma, P., Hesselink, A., Verkleij, S., Lap, M., Hobbelen, H., Verhoef, J., Wely van, L. (2017). Werven van ouderen voor een preventief beweegprogramma, hoe doe je dat? Beweegreden, tijdschrift voor oefentherapeuten.
- Fleuren, M., Vrijkotte, S., Jans, M., Pin, R., Hespen van, A., Meeteren van, N., Siemonsma, P. (2012). The implementation of the functional task exercise programme for elderly people living at home. BMC musculoskeletal disorders, 2012 vol: 13 (1) pp: 128.
- Kaljouw, M. (2015). Naar nieuwe zorg en zorgberoepen: de contouren. Commissie Innovatie Zorgberoepen & Opleidingen, Zorginstituut Nederland.
- Laan van der, T., Alfenaar, K., Lugt van der, R., Moser, A. (2017). Shared insights on co-creation in Healthcare from four dutch centres of expertise. UCREATE.
- Rhodes, M. (1961). An analysis of creativity. Phi Delta Kappan, 1961, 42, 305-310.
- Sman van der, C. (2016). Handleiding co-creatie bij de implementatie van Functionele Training Ouderen (FTO) door KNOP-teams.
- Sleswijk Visser, F., Stappers, P., Lugt van der, R., Sanders, E. (2005). Contextmapping: Experiences from practice. CoDesign: International Journal of CoCreation in Design and Arts, 1(2), 2005, 119-149.
- Vliet van, K., Grotendorst, A., Roodbol, P. (2016). Anders kijken, anders leren, anders doen: grensoverstijgend leren en opleiden in zorg en welzijn in het digitale tijdperk! De Commissie Innovatie Zorgberoepen & Opleidingen.
- Vreede de, P., Meeteren van, N., Samson, M., Wittink, H., Duursma, S., Verhaar, H. (2007). The effect of functional tasks exercise and resistance exercise on health-related quality of life and physical activity. A randomised controlled trial. Gerontology, 2007 vol: 53 (1) pp: 12-20.